

בלצן חנוך

נוד ב-1928 בקישינב, בסרביה, עלה לארץ ב-1939
התגייס לצבא הבריטי ב-1943
הצטרף לפעילות בבריחה ב-1945

ה ע ס נ ה ר י ס ' 0

פירוק הבריגדה

אתחיל את סיפורי מהיום בו הודיעו על פירוק הבריגדה והחזרת אנשיה ארצה. הייתי אז חייל בגדוד העברי השני בבריגדה. ביום בהיר אחד, הגעתי לעיר גנט שבבלגיה כדי לבקר ב"מרכז לגולה", לבדוק איך אפשר להסדיר תעודות ומדים צבאיים של חייל בריטי, כדי לנסוע למזרח אירופה, לחפש את בן דודי, שנודע לי שהצליח לברוח מרוסיה לרומניה והוא תקוע שם באיזה שהוא מקום.

אותה עת, כבר ידענו על השואה, ידעתי שכל משפחתנו הושמדה. לא יכולתי לחזור הביתה מבלי לעשות משהו להצלת אחד השרידים. חשבתי שאם אמצא את בן דודי, אלבישו במדי חייל בריטי ואקח אותו לבריגדה. ואמצא דרך להעבירו ארצה.

החייל, שישב ב"מרכז לגולה", ראה חובה לעצמו להזהירני, שהמצב במזרח אירופה אינו כפי שהיה, וכבר היו מקרים, שחיילים "בריטיים" לא הצליחו לעבור את כל מדורי הביקורת, למרות "התווה ובהו" השורר שם.

נוסף על כך, ההכרזה על פירוק הבריגדה העמידה בספק את האפשרות להעביר במהירות את בן דודי לבלגיה. עורני עומד ומהרהר איך לפעול, מה כדאי ומה לא. כדאי לעשות, והנה מישהו קורא בשמי. היה זה ירדי, מכבי מוצרי-מני.

לא, לא בן-דוד אחד בלבד!!!

מכבי, אחרי ששמע, על הענין שלשמו באתי, פנה אלי בזו הלשון: "למה לך לחפש 'רק' את בן דודך? - אם אתה מוכן, בוא נחפש את מרבית 'בני הדודים' ובן דודך ביניהם.... אנו יוזמים הקמת ריכוז של נוער יהודי באיטליה, מניצולי המחנות, לאמנם בנשק. למען יוכלו לשמש עתודה לפלמ"ח למאבקנו בארץ, אולי להעלותם על אניות מעפילים 'בעליה מוזינת', אנו מעבירים עכשיו מכאן, מכוניות ונשק לדרום צרפת ואיטליה ומגייסים בחורים כמוד, המוכנים להצטרף אלינו. בוא גם אתה עמנו. וגם את בן דודך נעביר אליך ממזרח אירופה לאיטליה."

התייצבות אצל נחום שרמי-מפקד אירופה

נגד דברים "הגיוניים" כאלה, לא יכולתי להתנגד ועל המקום, בבית חקפה, בעיר גנט, תקענו כף והסכמתי להישאר, כגנט, כדי להתקבל למחרת אצל נחום שרמי, יחד עם מספר חיילים מן הבריגדה שגויסו למטרה זו. הבחורים שהתנדבו, תוכנן כשיערכו מן הצבא הבריטי, יירשמו באונרא כפליטי-שואה, ובמקומם "יעלו" - בין החיילים-פליטים לבושים כחיילים...

נחום שרמי, שהתייצבתי בפניו, לא היה חייל במדים. היה לבוש אזרחי, ומונה ע"י בן גוריון כ"מפקד אירופה. שרמי שאל אותי מספר שאלות - אישר את הצטרפותי.

אני בוחר לי "מחליף"

העניינים התחילו להתפתח במהירות מסחררת. היחידה שלי בגדוד השני, עמדה לחזור בקרוב ארצה להשתחרר. באחד הימים הגיע למחנה מכונית צבאית שלקחה אותי למחנה בצפון הולנד. ללא שהיות וגינוני טכס הודיע לי מפקד המחנה - רב סמל מהבריגדה - שכאן במחנה, עלי לבחור ב"מחליף". כאן רוכזו כמה עשרות בחורים מפליטי גרמניה, צרפת ובלגיה ומקומות אחרים. הלבישו אותם מדים בריטיים והעסיקו אותם בתרגילי-סדר, במידה הדרושה, כדי שיוכלו להתנהג ולהופיע כחיילים בריטיים.

עברתי בין השורות לחפש טיפוס מתאים. מן השורות הביטו אלי עיניים מתחננות. ומזמן לזמן שמעתי לחישה: "נעמט מיך" (קח אותי)..

מבטי נעצר על בחור אחד, קצת יותר שמנמן ממני, אשר נראה לי מתאים. הוא הסתכל עלי בלי לבקש דבר, אני משום מה, התרשמתי שהוא מחליפי התאום, הצבעתי עליו. מן הרגע זה נחרץ גרלו. היה זה בחור יהודי מהולנד, מומחה לצבע ושמו קופל. לקחתי אותו ליחידה שלי. היה עלי ללמדו בפרוטרוט את כל הביוגרפיה השלי. את מרנינה, שהייתה החברה שלי. לדעת את הפרטים על הורי, אחי ואחותי את כתבותיהם, את כל חברי הקרובים ביחידה... היה מאוד חשוב ללמדו להתנהג כראוי כי עתיד היה לבלות ביחידה ולצאת אתה לדרך. עד "שחרורו" מהצבא בזהות שלי.

הרשומים בפקודה, לנסוע למילנו ולהתייצב בפני אב בית הדין הצבאי למתן עדות בעניין בטחוני המחייב סודיות". כן היה כתוב: "אתם לא תגלו לשום קצין או חייל או פקיד, מטרת נסיעתכם ותוכן עדותכם, אלא אך ורק לאב בית הדין צבאי במילנו. רק לו עליכם למסור את המעטפה שבידכם המכילה חומר סודי חשוב" (במעטפה זו, שהייתה חתומה בשעווה, נמצאו הדולרים שעמדו לרשותנו לעת צרה).

מניצה עברנו לרכבת אזרחית, והגענו לגבול צרפת - איטליה. ירדנו בעיירה האיטלקית וונטמיליה. היה עלינו לעבור ברגל את תחנת ביקורת הגבולות הצרפתית, המשוכנת בצריף, שהיו בו 3 שולחנות ארעיים: ל"מכס", ל"בריאות" ול"משטרה", הלכנו בשורה עורפית, והנחנו סיגריט וידג'יניה אחת עבור כל חייל על כל שולחן... ועברנו לבנין השני-צריף הגבול של האיטלקים... גם שם היה אותו ריהוט וגם שם עשינו - בלי לדבר מילה - אותו התרגיל... כעבור כמה דקות היינו באיטליה. עלינו שוב על רכבת אזרחית למילנו...

הסתלקנו מהר בדלת הראשונה שראינו ויצאנו לרחוב. ברחוב כבר היינו חופשיים בפעם הראשונה, רק שהיינו במדים... אך עד מהרה הגענו למשרד הקהילה היהודית, נכנסנו בו "שבעה חיילים בריטיים" ויצאנו... שבעה "פליטים" יהודיים בבגדים אזרחיים וניירת שקיבלנו מן הג'וינט.

ריצ'רד ג'ימס וינטר הוכנס למחסן עם בגדיו ותעודותיו (אז לא ידעתי כי באחד הימים שוב יקום לתחייה) שמי החדש (הפעם לפי בחירתו) היה דויד גולדברג, יליד רובנו שבפולניה.

בחרתי בשם זה, שהוא שמו של בן דודי מצד אימי, שבודאי נספה בשואה. הכל למען תהיה לי אחיזה כלשהי במציאות ולא אשכח את שמי.

ימי איטליה

כך התחילו ימי איטליה. בהתחלה ישבנו בסביבות רומא וביקרנו פעמים אין ספור את שער טיטוס שהיה בשבילנו סמל והסבר למה אנחנו פה? בינתיים ניהלנו את ריכוזי העולים שבסביבה. אני מוניתי למפקד בית בו שכנו שלשה "קבוצים" בשש דירות. הצפיפות הייתה בלתי נסבלת, לא היה רופא, לא היו תרופות, אפילו מד חום לא היה ואולי היו אלה אנשים צעירים אשר כבר עברו את רוב מחלות הילדות.

לעולם אותם לא נבין...

מן הימים הראשונים הללו אני נזכר במסיבת ליל השבת הראשונה שלי באוסטריה. נכנסנו לאולם, חשבנו שבחושך איש לא רואה אותנו, התיישבנו בפינה.

חזרתי למחנה עם קופל, שהחל ללמוד את "חנוך בלצן" כל הטרחה הזאת נועדה להכשירו, לעמוד במבחן, אם יידרש להזדהות או ייחקר במקום כלשהו. לבסוף העברתי לידו את הרובה, את כל ציודי האישי, ואחרון אחרון את פנקס החייל שלי.

מסרתי את קופל לידי חברי הטובים זרובבל הורוביץ ו"ל (שנפל במלחמת השחרור) ויבלח"א ינקלה לויתן וחנן קרפס.

קופל, כלומר מחליפי, הגיע ארצה בשלום והשתחרר (בשמי) מן הצבא הבריטי.

את חכי לי - ואחזור....

ענה עמדה בפניי שאלה מטובכת: מרנינה! (החברה שלי) מה אומר לה? היא תחשוב שהשתגעתי... לכתוב ולהסביד לה לא יכולתי, זה יכול ליפול בידיים לא רצויות ולסכן את כל המבצע. לא לכתוב כלום מה היא תחשוב? שאינני אוהב אותה? ביום האחרון, לפני צאת הרכבת לפריס, כבר לא הייתה לי במחנה, מיטה. לא חדר ולא שולחן, עמדותי בין המכונניות שיוערו לזוז, עם הגרוד לכיוון עיר הנמל הצרפתית טולון, לבין המכוננית שהייתה מיוערת לקחתי לרכבת הבלגית לפריס... ובחצי עמידה והישענות על הטנדר, אפפה אותי הרומנטיקה של אמי וכתבתי, ככתב ידי, על רף נייד כחול, את כל השיר הנהדר של שולוחוב, "את חכי לי ואחזור"... והוספתי את המלים:

"אם תחכי לי - אני אחזור!" סגרתי המעטפה ושלחתי את המכתב - בלי הסברים נוספים.

מרנינה חיכתה לי שנה שלימה... לא התכתבנו ואני חזרתי כפי שהתחייבתי... בשיר של שולוחוב והתחתנתי אתה.... והקמנו משפחה עם שלשה ילדים נפלאים...

ריצ'רד ג'ימס וינטר - יוצא לדרך

עבודי הכינו פנקס חייל חדש, רשמו בו את תיאורי האישיים האמיתיים. נתנו לי שם: ריצ'רד ג'ימס וינטר, בן הדת הקתולית-רומית, (משום שקתולים-רומיים אינם כה שכיחים בין האנגלים, במידה ואזדמן לחברה אנגלית ואצטרך לחיות בה, תהיה לי הזכות להיות מוזר במידה מסוימת). נוסף לכך, רשמו לי אישה הולנדית בשם אלי וינטר, הגרה באמסטרדם. כל זה כדי להסביר את נסיעותי, אם אצרך לסייר באירופה. לקחתי תצלום של חברתי מרנינה, ובכתב נשי, רשמנו "הקדשה" כדלקמן: "לבעלי היקר, ריצ'רד ג'ימס, באהבה מ"אלי". תחשוב עלי תמיד ותחזור אלי מהר..." כל זה כדי לשוות לעניין יותר "טבעיות".

מגנט נסענו לפאריס, בתחנת פאריס התחלנו לשכנע את מנהל התנועה האמריקני וקיבלנו תא בקרון אמריקני לניצה. היינו קבוצה של שבעה חיילים, היתה בידנו פקודה מודפסת ממפקדת האזור כביכול, בה נאמר: "על שבעת החיילים

על הבמה עולה "משורר" ופונה, באידיש, ישר אל הפינה
בה ישבנו ואמר:

"איהר וועט אונז קיין מאל ניט פארשטיין"
(לעולם אותנו לא תבינו...)

"איהר זענט אין טרעבלינקא - נישט געווען"
(כי בטרבלינקא לא הייתם...)

אותו בחור-צדק! כאותו רגע עוד לא היינו בטוחים! אינני
בטוח שכבר ידענו על 6 מיליון... ובוודאי לא ידענו על
מחסני השיניים, מחסני הגעליים וזוועות אחרות... לא
התווכחנו, ידענו שהצדק אתו. אנחנו לא נוכל להבין!

פיאצה-טורה

לאחר הגיעה השיירה הגדולה של מכבי מוצרי-מני, זזנו
צפונה, לכיוון מילנו, במשאיות מכוסות ב"ברזנטים",
הצבועות בצבע חום צבאי, עם מספר כדורי והכתבת: AJDC
של הג'וינט, שפירושה היה:

American Joint Distribution Committee או כפי
שהסביר זאת לפקיד איטלקי, אברהם ארזי, שניהל את
פעולות המוסד לעליה ב' באיטליה:

"AMERICAN JOINT DIPLOMATIC CORP"

שכל מלה "מעוררת כבוד" ומשחררת את הצורך בהסברים
נוספים.

כשהתקרבו למילנו ראינו שהמשאיות פונות לטורינו, אך
גם לשם לא נכנסנו, אלא המשיכו להזדחל ב"דרך לא דרך"
עוד כמאה קילומטרים, באלפים האיטלקיים, ונכנסנו
לעיירה "שכוחת אל" הנקראת: פיאצה-טורה.

כאן, בכפר נידח זה סידרנו, בחורבת בית הספר, כתות לימוד
לעברית, חשבון וטבע ללימודים עיוניים, וכמובן, אולם
התעמלות ומועדון וכמובן, סידורים לאימונים בנשק קל,
רוכים בעיקר, שאותם החבאנו בתוך באר יבשה שהייתה
בחצר והתחלנו לקבל חניכים...

החניכים שקיבלנו היו "יוצאי מחנות, נערים שהפסיקו
לימודיהם בגלל השואה, וכן אחים ואחיות של הנערים.
הם באו בקבוצות מאורגנות ע"י תנועות הנוער. בעצם
ייסדנו בית ספר שמטרתו לא הייתה ברורה. בלי פיקוח
ובלי כל משרד חינוך... איש לא ידע שהוא קיים.
היינו מנותקים מהעולם... ממבקרים ומאורחים...

משימה חדשה בצרפת

ימים טובים אלה נגמר די מהר. בבוקר אתר הובלה לי אל
"מונדק" מי שהיה מפקדנו במקום, אשר הודיעני כי עלי
לנסוע מיד למרסיי שבצרפת, כדי לפתוח ולנהל שם "בית
ספר לאלחוטאי מורס לאניות מעפילים. את החניכים נבחר

מתוך כוח האדם של "יוצאי המחנות" משום הקושי שנוצר
להעביר מומחים כאלה מהארץ.

זוהי פקודה של נחום - אמר מונדק. ולא נתן לי להמשיך
בויכוח ומיד ניגש לטפל בסידורי ההסעה, שהיו די
מסובכים. מפיאצה-טורה נסעתי לטורינו. שם בארמון עזוב
היה המשרד, המחסן והפקיד, שידע לכתוב על התעודות
הצבאיות. הגענו שוב לרכבת לצרפת.

כשנכנס קונדוקטור והחל לאסוף פספורטים. הגשתי לו
את "פנקס החייל" ודאגתי שהמכתב שבו כל הרשויות
הצבאיות והאזרחיות מתבקשות להגיש עזרתן לסרג'נט
ריצ'רד ג' וינטר, הנוסע על חשבונו כ-COMPASSIONATE
LEAVE להולנד... ולא אספר כאן כמה דפיקות לב שעברו
עלי במשך כרבע שעה עד שחזר הקונדוקטור והחזיר-גם
לי-את הפספורט ובזוית העין שמת לי לב כי על מכתב
ההמלצה המזוייף שהכין לי הפקיד שלנו בטורינו, כבר
התנוססה חותמת רשמית ראשונה EXIT FROM ITALY,
מן הרגע הזה רווח לי וכל יתר שלוש הכדיקות, הכניסה
והיציאה משוויצריה והכניסה לצרפת, עם כל החותמות,
עברו בחיך קל וכלי דפיקות לב, עד שהגעתי לפאריס.

בפאריס נסעתי לכתובת שנתנו לי, על הרלת היה מודבק
כרטיס ביקור בצרפתית אהוד אבריאל - עיתונאי - בכ"כ
העיתון "יומן הגעתון". הבינותי שבאתי לכתבת הנכונה
וצלצלתי בדלת. פתחה לי בחורה בשם שולה ארלוזורוב,
ולאחר ששמעה את סיפורי הציעה לי ללכת למלון להתארגן
כי זה יקח שבוע שבועיים עד שיסדרו לי את הניירות
האזרחיים וכו'. כאן אני מוכרח בצער להתוודות על אחת
השגיאות שהיו לי בחיים... שכחתי שאני בפאריס, בירת
העולם, שכל אדם חולם על הזדמנות כזאת.

טלפנתי לנחום, אשר מיד הזמין אותי למלון כי יש לו מישהו
שברצונו שאכיר. כשהגעתי למלון, מצאתי אצלו איש לא
מרשים במיוחד, עד שהציגו בפניי "זה מסיח פול, מפקד
המקי (הענף היהודי של המחתרת הצרפתית), תגיד לו מה
אתה צריך במרסיי!"

לשוני נאלמה דום. לא ידעתי מה לבקש לבסוף פלטתי
שאני צריך תעודות ומישהו שאוכל לפנות אליו בשעת
צורך...

"זה פשוט וקל" ענה פול, תפנה בכתובת שאתן לך אל מר
טאו... ותגיד לו שאני שלחתי אותך... רשם לי כתובת
והסתלק. כאותו רגע לא ידעתי עד כמה יעזור לי קשר זה.
נחום אישר את תכניתי לנסוע למרסיי במדי הצבא הבריטי
ולא להפסיד זמן להוצאת תעודות בפריס. כעבור זמן לא
רב כבר הייתי ברכבת למרסיי.

כשהגעתי למרסיי ירדתי מן הרכבת, יצאתי בדלת צדדית
מהתחנה וכעבור רגעים אחדים הייתי כבר ברחוב, קפצתי
לתוך מונית ונתתי את הכתובת של "סן-ג'רום", היכן שהיה
מחנה פליטים גדול ובו המשרד שלנו.